

УДК 338.439.5

Л.В. Страшинська,

д-р екон. наук,

В.Г. Цишевський,

канд. екон. наук

Національний університет харчових технологій

РОЗВИТОК ІНТЕГРАЦІЙНИХ ВІДНОСИН У ПРОДОВОЛЬЧОМУ КОМПЛЕКСІ

Досліджено і проаналізовано стан міжгалузевих зв'язків у продовольчому комплексі. Обґрунтовано пропозиції щодо розвитку інтеграційних відносин між підприємствами, що працюють у сфері виробництва продовольчих товарів.

Ключові слова: *міжгалузеві зв'язки, інтеграційні відносини, продовольчий комплекс, кооперація.*

The condition of interbranch communications in a food complex and their influence on an enterprise overall performance in investigated and analysed. The offers, concerning developments of integration relations between the enterprises which work in sphere of manufacture of articles of food are proved.

Key words: *food complex, integration relations, interbranch communications, cooperation.*

Важливою умовою забезпечення продовольчої безпеки країни та повного задоволення населення якісними продуктами харчування є взаємоузгодженість та взаємовигідність функціонування всіх підприємств продовольчого ринку. Це досягається налагодженням оптимальних міжгалузевих зв'язків між господарствами, що працюють у сфері виробництва продовольства та просування його до споживачів. Поряд з цим в умовах повної самостійності на незалежності господарюючих суб'єктів ця проблема не вирішена.

Переробні підприємства не повністю одержують у необхідній кількості та належної якості сировину, а сільськогосподарські формування не завжди мають можливість повністю та економічно вигідно реалізувати свою продукцію переробним підприємствам. Це є результатом незбалансованості міжгалузевих зв'язків у продовольчому комплексі, відсутність еквівалентності обміну, ефективного економічного механізму у взаємовідносинах працюючих тут підприємств, що спричиняє значні економічні втрати господарюючих суб'єктів.

Постановка завдання. Метою проведеного дослідження є аналіз сучасного стану міжгалузевих відносин в продовольчих комплексах та розробка пропозицій щодо їх розвитку в умовах господарської самостійності окремих підприємств.

Результати. Міжгалузеві зв'язки продовольчих ринків являють собою сукупність взаємовідносин між незалежними господарюючими суб'єктами різних галузей у процесі їх спільної діяльності у виробництві харчової продукції та просування її до споживачів. Підкреслюючи значення та необхідність розвитку міжгалузевих зв'язків у продовольчому комплексі, П.Т. Саблук відмічає, що «... будь-який міжгалузевий комплекс доцільно визначати як цілісну системи міжгалузевих зв'язків між відповідними функціональними сферами» [4].

Проблема удосконалення міжгалузевих відносин є особливо актуальною для переробних підприємств харчової промисловості та сільського господарства.

Оптимально організована агропромислова інтеграція забезпечує єдність та безперервність відтворювального і технологічного процесів виробництва харчової продукції, підвищення ефективності виробництва та справедливий розподіл кінцевих результатів їх сумісної діяльності.

З огляду на значення міжгалузевих зв'язків в продовольчому комплексі питанням їх розвитку завжди приділялась увага в економічній науці та практиці. В умовах планово-централізованої економіки взаємовідносини між

сільськогосподарськими та переробними підприємствами ґрунтувались на примусовій основі. Переробним підприємством централізовано визначались сировинні зони, планувались обсяги постановки продукції на переробку, структура виробництва продукції та порядок її збуту. Такі процеси часто здійснювались без орієнтації на попит споживачів. З початком ринкових реформ в умовах конкуренції та економічної незалежності партнерів, під дією кризових явищ міжгалузеві зв'язки між господарськими суб'єктами сировинної та переробної галузей зазнали відчутної руйнації, а подекуди повного розпаду. Це гостро поставило питання про формування таких взаємовідносин між підприємствами галузевого комплексу, які відповідали б новим економічним умовам і мали ймовірну перспективу.

Одним із важливих напрямків розвитку міжгалузевих зв'язків у продовольчому комплексі є створення раціональних сировинних зон переробних підприємств. Особливо актуальною є ця проблема для галузей, що вирощують та переробляють сільськогосподарську продукцію, яка швидко псується і має обмежений термін зберігання: овочі, плоди, цукрові буряки та інші. Така продукція є мало транспортабельна і її неможливо перевезти без втрат на велику відстань. Крім того, заготівля переробниками цієї сировини у віддалених господарствах та невеликими обсягами вимагає значних заготівельно-транспортних витрат. Раціонально організованими можна вважати такі сировинні зони, де сировина виробляється у спеціалізованих господарствах, розташованих неподалік від переробного підприємства. Раціонально організованими можна вважати такі сировинні зони, де сировина виробляється у спеціалізованих господарствах, розташованих неподалік від переробного підприємства.

На теперішній час більшість переробних підприємств раціонально організованих сировинних зон не мають. Якщо у Німеччині, Франції, Польщі молокозаводи закупають сировину в радіусі 50 – 70 км., то вітчизняні молокозаводи здійснюють заготівлю молока в господарствах, розташованих на відстані 200 – 300 км і більше. Особливу складність відчують

підприємства в заготівлі якісної сировини. Зокрема, ЗАТ «Лакталіс-Миколаїв» для виробництва продукції преміум-сегменту закупає якісне молоко у господарствах, розташованих на відстані 500 км від підприємства [1].

Проблема організації сировинних зон повинна вирішуватися, на наш погляд, спільними зусиллями аграрних та переробних підприємств.

Переробні підприємства повинні надавати господарствам допомогу у придбанні якісного насіннєвого матеріалу, паливно-мастильних засобів, необхідного технологічного устаткування тощо. Окремі підприємства проблему забезпечення сировиною вирішують як раз таким шляхом. Один із найбільших в Україні молокозавод «Галактон» взаємовідносини з постачальниками сировини регулює укладанням довгострокових угод, в яких передбачає надання допомоги господарствам в придбанні необхідного технологічного устаткування, комбікормів, паливно-мастильних матеріалів тощо. Яготинський маслозавод закупає за оптимальними цінами мийні засоби, паливно-масляні матеріали в рахунок поставки молока, продає їх постачальникам сировини за зниженими цінами. Окремі молокозаводи приймають безпосередню участь в облаштуванні заготівельних пунктів та оснащення їх холодильним обладнанням, така практика допомогти постачальникам сировини повинна бути нормою для переробних підприємств інших галузей.

Актуальною проблемою в розвитку взаємовідносин між учасниками продовольчого комплексу і, в першу чергу, між аграрними і переробними підприємствами, є встановлення економічної рівно вигідності сфери виробництва сільськогосподарської продукції та її переробки. Диспаритет цін на сільськогосподарську сировину і вироблену з неї продукції та її переробки. Диспаритет цін на сільськогосподарську сировину і вироблену з неї продукцію призвів до того, що процеси переробки є вигіднішими ніж вирощування продукції. Враховуючи, що аграрні і переробні підприємства технологічно взаємопов'язані та взаємозалежні один від одного, то

взаємовідносини між ними потрібно будувати таким чином, щоб забезпечувалась економічна рівно вигідність витрат як у сфері виробництва сільськогосподарської сировини, так і в сфері її переробки. Досягти цього можна шляхом розподілу грошового доходу від збуту кінцевої продукції пропорційно нормативних витрат як у сфері вирощування сировини, так і в сфері її переробки. При такому підході кожний із учасників єдиного інтеграційного процесу одержить ту частину доходу, яка дорівнює частці його нормативних витрат в загальному технологічному циклі. Найбільш складним у цьому циклі є порядок визначення нормативних витрат на кожній стадії виробництва кінцевої продукту та пропозицій розподілу загального грошового доходу. Для цього необхідні обґрунтовані нормативи витрат усіх складових технологічного циклу та їх взаємоузгодження між усіма виробниками продукції.

В умовах, коли значна частина молока, овочів, цукрових буряків та інших видів сировини поставляється приватними селянами та фермерськими господарствами важливою формою інтеграції в продовольчому комплексі є розвиток кооперації. Кооперативи, як добровільне об'єднання таких господарств на договірній основі, можуть виконувати різні функції: заготівлю сільськогосподарської сировини та постачання її на переробку, закупку необхідних кормів та матеріалів для членів кооперативу, надання сервісних послуг та інше. Переваги функціонування цих об'єднань в тому, що вони у сучасних умовах можуть ефективніше представляти інтереси своїх господарств в таких важливих питаннях як збут продукції на вигідних умовах, регулювати та узгоджувати з партнерами ціни, розцінки та тарифи на послуги, визначати санкції за порушення укладених договорів та в інших питаннях. Саме кооперативи сільськогосподарських виробників повинні стати альтернативою різним сумнівним комерційним структурам, які набули в окремих масового поширення і виконують роль звичайних перекупників продукції за низькими цінами та реалізуючи її на вигідних для себе умовах.

Найефективнішою, на наш погляд, організаційною формою агропромислової інтеграції є створення крупних корпоративних формувань, в яких об'єднуються аграрні та переробні підприємства для виробництва певного виду продукції. В таких об'єднаннях є можливість оптимально розподіляти та використовувати одержаний прибуток в залежності від потреб розвитку всіх структурних одиниць. За рахунок цього створюється необхідне фінансову забезпечення для впровадження нових технологій та виробництва нових видів продукції, створюються можливості встановлення оптимальних пропорцій в розвитку окремих підрозділів. Це підтверджується функціонуванням таких об'єднань в цукровій, м'ясомолочній, консервній та інших галузях. В Київській області успішно працює ВАТ «Миронівський хлібопродукт», який в статусі підприємств об'єднує декілька агрофірм, два комбікормові заводи, дві птахофабрики, завод м'ясних напівфабрикатів. У цьому акціонерному підприємстві створено замкнутий цикл, що включає виробництво сільськогосподарської продукції, кормів для птиці та худоби, вирощування птиці, переробка і виготовлення м'яса бройлерів та заморожених напівфабрикатів. Виробництво всіх виробів є рентабельним. Висока прибутковість дає можливість інвестувати розвиток усіх структурних підрозділів, освоювати нові технології виробництва нових видів продукції.

Прикладом ефективної агропромислової інтеграції в цукровій промисловості є робота агропромислового холдингу «Астра-Київ», який об'єднує 5 цукрових заводів, консервний комбінат та 35 агрофірм. Підприємства холдингу спеціалізуються на вирощуванні цукрових буряків та іншої сільськогосподарської продукції, її переробці та виробництві цукру. Об'єднання на 60% задовольняє потреби цукрових заводів власною сировиною. Усі підприємства працюють прибутково, що дає можливість інвестувати розвиток усіх сфер господарювання. Весь цукор відповідає європейським стандартам. Якщо більшість цукрових заводів країни постійно відчують нестачу фінансових ресурсів для технічного розвитку, то на

модернізацію заводів в цьому об'єднанні тільки впродовж 2005-2006 років було витрачено близько 20 млн. доларів. [3].

Висновки. Впровадження розглянутих форм інтеграційних відносин в продовольчих комплексах створює можливості встановлення оптимальних пропозицій у розвитку окремих підрозділів, підвищує прибутковість їх роботи та сприяє повнішому забезпеченню населення харчовими продуктами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Васильєва Н. Удойная сила. // Бизнес. – 2007 – №23. – с. 148-151.
2. Костюк Ю. Уже подсчитали, кому сколько на рынке жить осталось. // Бизнес. – 2006. - №32. – с. 115-118.
3. Пищепром Украины. – 2007. - №15. – с.35-36.
4. Саблук П.Т., Малік М.Й. Формування міжгалузевих відносин: проблеми теорії та методології. – К. –Інститут аграрної економіки УААН. – 2002. – 295.